

Constantinopolul, Roma și Marsilia: etape importante ale itinerariului geografic și spiritual al Sfântului Ioan Cassian

Pr. Conf. Dr. Ioan Mircea IELCIU

Rezumat:

Acest studiu descrie amănunțit perioadele de timp petrecute de Sfântul Ioan Casian împreună cu însoțitorul său Gherman în Constantinopol, Roma și Marseille. Aceste perioade importante din biografia Sfântului Ioan Casian sunt prezentate în special din perspectiva contribuției lor la gândirea spirituală a acestui Sfânt Părinte.

Cuvinte cheie:

Sfântul Ioan Casian; formare spirituală; Constantinopol, Roma și Marseille

„Periplul egiptean” al Sfântului Ioan Cassian și Gherman a durat aproape douăzeci de ani, de la mijlocul anului 380 și până spre sfârșitul lui 399. Pe parcursul celor aproape două decenii, Cassian a vizitat Egiptul Părinților pustiei, mai precis principalele centre de la Skete, Nitria și Khellia. Cei doi au sosit la Khellia în perioada de maximă înflorire a vieții monahale din această regiune. Cassian descrie Khellia ca fiind la distanță de 80 de mile depărtare față de Skete și de 5 mile față de Nitria¹. Această eroare de apreciere a distanței este considerată de cercetători ca fiind un efect posibil al trecerii timpului asupra memoriei lui Cassian².

El menționează așezământul de la Nitria numai atunci când descrie Khellia³. O vizită la Khellia, fără a face aluzie sau fără a numi Nitria, este posibilă, deși neverosimilă dacă ținem cont de legăturile și vecinătatea lor. Nicăieri altundeva Cassian nu se referă la Khellia și Nitria și niciodată nu menționează pe nici unul din faimoșii călugări de aici: nici pe Ammona, nici pe Macarie Alexandrinul, nici pe Evagrie⁴. Comparând această „tăcere” a lui Cassian cu elocvența sa în legătură cu Skete, desigur că ceva ne uimește și totodată ne intrigă. Cu siguranță – cum pe bună dreptate remarcă un cercetător –, origenismul și, mai ales, Evagrie, au fost motivele tăcerii⁵. Relatarea din *Așezăminte* despre „un frate din Pont”⁶ este, probabil, despre Evagrie, dar nici numele, nici locul în care trăia acel frate în pustia Egiptului nu sunt menționate.

Mai mulți cercetători nu omit posibilitatea unei întâlniri a Sfântului Cassian și Gherman, cu Evagrie, la Khellia⁷. Dacă avem în vedere faptul că cei doi prieteni monahi erau în continuă căutare a izvoarelor desăvârșirii duhovnicești, este foarte greu de acceptat ideea că ei l-au evitat tocmai pe cel mai renumit și mai cult monah din Khellia, care era, la vremea aceea, Evagrie.

1. Tulburările din Egipt-cauza principală a părăsirii deșertului

După cum am afirmat, Evagrie a fost unul din cei trei mari călugări care au trăit la Khellia, având o însemnătate covârșitoare în istoria acestui deșert. El a fost originar din Pont și în tinerețea lui a fost ucenic al Sfinților Vasile cel Mare și Grigorie de Nazianz. La Khellia, conform unei tradiții, a venit în jurul

¹ Jean Cassien, *Conférences* VI, 1, 3, ed. E. Pichéry, t. I, în col. *SC*, nr. 42, Paris, 1953, p. 220; t. II *SC*, nr. 54, Paris, 1958; t. III, *SC*, nr. 64, Paris, 1959; Sf. Ioan Cassian, *Scrieri alese*, trad. prof. Vasile Cojocaru și prof. David Popescu, în *PSB*, nr. 57, București, 1990, p. 397. (De aici înainte vom cita: *Conférences...*, ed. E. Pichery, *SC*, nr..., p..., *PSB*, nr. 57, p...).

² Cf. Columba Stewart, *Cassian the Monk*, New York, Oxford University Press, 1998, p. 11; J.C. Guy consideră discrepanța dintre socoteala lui Cassian și cea a altor indicații mai vechi ca fiind o expresie a nepriceperii lui în chestiunile geografice („Jean Cassien, historien du monachisme égyptien?”, în *Studia Patristica*, 8, *Texte und Untersuchungen*, t. 93, Akademie Verlag, Berlin, 1996, p. 370). Derwas J. Chitty notează că așezămintele de la Khellia acopereau o largă suprafață, cu chilii situate la o depărtare de trei sau patru mile de biserică și una de alta, ceea ce face această discrepanță mai puțin îngrijorătoare (*The Desert a City: An Introduction to the Study of Egyptian and Palestinian Monasticism under Christian Empire*, Blackwell Oxford; 1966, p. 29-30).

³ *Conférence* VI, 3, ed. E. Pichéry, *SC*, nr. 42, p. 220; *PSB*, nr. 57, p. 397.

⁴ Asupra lui Evagrie, vezi excelentul studiu a lui Antoine Guillaumont, „Un philosophe au désert: Evagre le Pontique”, în *Revue de l'Histoire des Religions*, t. 181, Paris, 1972, p. 29-56.

⁵ Columba Stewart, *Cassian the Monk*, p. 11.

⁶ Jean Cassien, *Institutions cenobitiques* V, 2, ed. J.C. Guy, *SC*, nr. 109, Paris, 1965, p. 240-241; *PSB*, nr. 57, p. 181. (De aici înainte vom cita *Institutions...*, ed. J.C. Guz, *SC*, nr. 109, p...).

⁷ Printre aceștia se află și Pr. Prof. Ioan G. Coman, *Scriitori bisericești din epoca străromână*, București, 1978, p. 22.

anului 385, după ce a petrecut doi ani în Nitria⁸. Când a venit la Khellia, Evagrie avea vârsta de 40 de ani și a petrecut aici 14 ani, până la moartea sa, întâmplată în anul 399. Toate aceste informații succinte le avem de la Palladiu, care i-a fost o perioadă ucenic⁹. Tot aici Evagrie și-a compus opera sa, de o înaltă ținută teologică – adevărată sinteză originală a filozofiei savante și a învățaturii tradiționale a părinților pustiei –, operă care a influențat profund dezvoltarea spiritualității creștine, mai ales în Orient, dar și în Occident.

La Khellia l-a cunoscut pe Macarie Alexandrinul, care, în calitatea sa de preot, s-a bucurat de o anumită autoritate printre călugării pustiei. Cel mai apropiat prieten i-a fost însă Ammona, care era, ca și el, un spirit deosebit de cultivat și pasionat cititor al cărților lui Origen. Ammona, împreună cu cei trei frați ai săi, – dintre care unul, după ce a fost în prealabil preot în Nitria, a devenit episcop de Hermopole (Damanhur), scaun arhieresc sub jurisdicția căruia se aflau Nitria și Khellia –, sunt cunoscuți sub numele de „*Frații Lungi*”.

Evagrie, Ammona și cei din anturajul lor se caracterizau prin gustul pentru speculația intelectuală, erau călugări educați, cultivați și, prin aceasta, foarte diferiți de ceilalți monahi, care, în mare parte, erau țărani veniți din satele lor, din lunca sau Delta Nilului. La un moment dat, chiar s-a ajuns la o anumită ostilitate între grupul lui Evagrie, numiți „*origeniști*” și ceilalți, numiți „*antropomorfiști*”.

Precizăm că la acea vreme a început să se răspândească printre călugării de la Skete o învățătură, cunoscută, mai ales prin intermediul scrierilor lui Cassian, sub numele de „*antropomorfism*”. Aceștia, refuzând orice exegeză spirituală, înțelegeau versetul din Facere 1, 27 „*Și a făcut Dumnezeu pe om după chipul Său*” în sensul lui literal și își închipuiau că Dumnezeu are o înfățișare umană. Evagrie, Ammona și cei apropiați lor s-au ridicat împotriva unei rătăcirii atât de vulgare, apărând nu numai imaterialitatea lui Dumnezeu, ci și teza conform căreia „*rugăciunea curată*”, adevărata rugăciune, nu trebuie să comporte nici o reprezentare a dumnezeirii, oricât de subtilă ar fi aceasta. Astfel, între adepții „*antropomorfismului*” și cei pe care adversarii lor îi numeau „*origeniști*”, pentru atașamentul lor față de gândirea lui Origen și pentru sistemul pe care l-au elaborat pe această bază¹⁰, a izbucnit un conflict fățiș.

Cel care s-a ocupat într-un mod constant de această problemă a fost Origen, iar marele său discipol, Evagrie, pornind de la bevoințele ascetice, a sistematizat doctrina maestrului său despre spiritualitatea absolută a lui Dumnezeu, doctrină păstrată mai ales în texte în limba siriacă¹¹. J.C. Guy precizează în acest sens: „*Prin rugăciune, mortificare, prin ansamblul vieții în pustie, călugărul trebuie să năzuiască, să învingă toate patimile, să le stăpânească în așa fel încât să poată să ajungă la starea de nepătimire (în limba greacă *apatheia*), în care liberat de tot ceea ce-l ademenește și-l tulbură, curăția inimii sale îl introduce la contemplarea spirituală a lui Dumnezeu cel nevăzut. Mai mult decât pocăința și mortificările trupești excesive, meditația neîntreruptă a Sfințelor Scripturi, este ceea ce îngăduie călugărului acest progres, (...) descoperind astfel, puțin câte puțin, sensul misterios și ascuns al Cuvântului lui Dumnezeu*”¹².

Unii specialiști consideră că, la începutul controversei, patriarhul Teofil al Alexandriei ar fi susținut părerea lui Evagrie. Astfel, el a osândit cu asprime pe antropomorfiști, în *Epistola pascală* din 399, epistolă cu caracter pastoral, în care, potrivit tradiției, indica data Paștelui și a începutului Postului Mare, amintind, de asemenea, credincioșilor, unele îndatoriri morale și învățături doctrinare.

Fiind încă în Egipt la data când Teofil a adresat Epistola sa, Cassian a descris indignarea și tulburarea produsă în rândul monahilor, care au respins epistola, cu excepția Avvei Pafnutie. Avva Serapion, unul dintre cei mai respectați și admirați monahi ai pustiei din vremea sa, renumit pentru virtuțile și asprimea vieții sale, era pomenit în Epistolă, de către Teofil, pentru eroarea sa.

⁸ A. Guillaumont, *Un philosophe au désert...*, p. 30-31.

⁹ C. Butler, *The Lausiac History of Palladius*, vol. I, A critical Discussion together with notes on Early Egyptian Monasticism, Cambridge University Press, Cambridge, cap. 38, p. 116-123.

¹⁰ Despre viața lui Evagrie la Khellia și rolul lui în controversa origeniștă, vezi Antoine Guillaumont, *Les “Képhalaia gnostica” d’Évagre le Pontique et l’histoire de l’origénisme chez les Grecs et chez les Syriens*, Paris, 1962, p. 51-64.

¹¹ Idem, „Les six Caenuries des “Képhalaia gnostica””, în *Patrologia Orientalis*, t. XXVIII, Paris, 1958.

¹² *Jean Cassien: Vie et la doctrine spirituelle*, Collection Théologie, Pastorale et Spiritualité, nr. 9, Paris, 1961, p. 22.

Cassian descrie și ne informează despre efectul pe care l-a produs venirea la Skete a învățatului diacon Fotin, din Capadocia, care, rugat de Avva Pafnutie, a explicat sensul credinței adevărate al acestei învățături. El a arătat că era greșită credința că maiestatea dumnezeiască, invizibilă și neînțeleasă, ar putea fi mărginită de ceva care ar avea forma și asemănare unui om. Ea este simplă, netrupească și fără chip, de aceea ochiul omului nu o poate vedea și mintea lui nu o poate cuprinde.

Serapion a fost atât de pătruns de smerenia pe care i-o cerea această învățătură, încât s-a aruncat la pământ plângând și lamentându-se că i s-a luat Dumnezeu în al Cărui chip credea și I se închina, și nu mai știa acum cui să i se închine¹³. Cassian se oprește cu relatarea la acest punct, nespunându-ne ce s-a mai întâmplat¹⁴.

La scurtă vreme după trimiterea *Epistolei pascale*, prin care condamna vehement pe antropomorfiști, patriarhul Teofil a schimbat registrul, întorcându-se brusc împotriva origeniștilor, în special împotriva lui Ammona și a fraților săi. Evagrie a murit cu câteva luni înainte de aceste evenimente, probabil în prima jumătate a anului 399. În anul următor, adică la anul 400, patriarhul Teofil a întreprins o expediție de pedepsire a monahilor suspecți de origenism de la Khellia¹⁵.

Teofil a sosit în fruntea unei trupe de mercenari, jefuind și incendiind chiliile, cu tot ce s-au aflat în ele, inclusiv cărțile. Avva Ammona și frații săi au scăpat ascunzându-se într-un puț¹⁶.

După aceste evenimente, aproximativ trei sute de monahi s-au văzut nevoiți ca să plece în exil, mai ales în Palestina, unde au fost primiți de episcopul Ioan al Ierusalimului, iar *Frații Lungi* s-au îndreptat spre Constantinopol, unde au fost ocrotiți și găzduiți de patriarhul Ioan Gură de Aur.

Am făcut o succintă prezentare a acestor evenimente legate de controversele origeniste din Egipt cu scopul de a justifica și a explica într-un fel „*tăcerea*” lui Cassian și nemenționarea nici unei legături personale cu Evagrie. După condamnarea origenismului de către Teofil al Alexandriei, în anul 400, și după victoria ulterioară a cauzei anti-origeniste, a devenit nepotrivit, mai ales din punct de vedere politic, a afișa orice legătură cu Evagrie, marele teoretician al monahismului de factură origenistă. Chiar și după 25 de ani, când furia împotriva lui Origen și a origeniștilor s-a stins, iar controversele se concentraseră asupra altor probleme de doctrină, Cassian se simțea constrâns și evita să mărturisească legăturile sale cu origenismul de tip evagrian din Nitria și Khellia.

În mod sistematic, Cassian șterge probele acuzatoare ale asocierii lui cu Evagrie, fie printr-o relatare selectivă – cum este cazul *Convorbirii a X-a*, în care istorisește despre controversa antropomorfistă, fie prin schimbarea terminologiei controversate (de exemplu, termenul grecesc *apatheia*, utilizat de Evagrie și nu numai de el, este înlocuit de Cassian cu cel de „*puritatea inimii*”). Și cum pe bună dreptate remarcă unul dintre cercetători, imposibilitatea „*răsplătirii în mod deschis a datoriei către maestrul său, trebuie să fi fost un sentiment foarte dureros pentru Cassian, care a identificat tradiția monahală atât de strâns de toți aceia care au întruchipat-o sau intrupat-o*”¹⁷.

2. Autoexilul: Refugiul în capitala imperiului și legătura cu Sfântul Ioan Gură de Aur

Dintre toate relatările pe care Sf. Ioan Cassian le face din perioada petrecută în pustia egipteană, numai un singur eveniment poate fi datat istoric și anume primirea la Skete a *Epistolei pascale* a patriarhului Teofil al Alexandriei, prin care erau condamnați acei care concepeau sau credeau că Dumnezeu are o formă umană, adică antropomorfiștii. Opinia generală a specialiștilor este că Teofil a scris această

¹³ *Conférence X*, 1-3, ed. E. Pichery, t. II, *SC*, nr. 54, p. 75-78; *PSB*, nr. 57, p. 475-477.

¹⁴ Smerenia împiedică pe marii asceți și pustnici, bunăoară, să-și facă cunoscute virtuțile, precum și să revină în lume pentru a primi onorurile ierarhiei. Astfel, Avva Ammona – unul dintre *Frații Lungi*, discipol al lui Origen monah cu o aleasă cultură teologică, și-a tăiat urechea și limba atunci când Teofil l-a propus episcop (Vezi: O. Chadwick, *John Cassian*, Second Edition, Cambridge University Press, 1968, p. 27).

¹⁵ Amănunte la: Palladius, *Dialogue sur la vie de Jean Chrisostome*, ed. Anne-Marie Malingrey et Philippe Leclerc, în *SC*, nr. 341-342, Paris, 1982, p. 126-180.

¹⁶ Antoine Guillaumont, „Histoire des moines aux Kellia”, în *Orientalia Lovaniensia Periodica*, 8 (1977), p. 198.

¹⁷ Columba Stewart, *Cassian the Monk...*, p. 12.

scrisoare în iarna anului 399¹⁸. Cassian afirmă că ea a fost primită cu bucurie de comunitatea monahală a lui Pafnutie, deoarece simpatia lor față de teologia lui Origen i-a făcut ostili față de opiniile antropomorfiste. Cassian pretinde că, pe baza acestei scrisori, grupul din jurul lui Pafnutie a „provocat” antropomorfismul unui oarecare Avva Serapion. Relatarea lui Cassian se referă în primul rând la motivele teologice ale acestei provocări, dar nu ne spune nimic despre următoarea fază a controversei și despre motivele care au determinat îndreptarea atacului împotriva origeniștilor. Această schimbare de situație l-a determinat, probabil, să părăsească Egiptul și să se autoexileze de bună voie.

Tăcerea sa în legătură cu Evagrie și cu origeniștii este foarte semnificativă și tăinuiește motivele pentru care Cassian și Gherman au părăsit Egiptul monahal, pe care l-au iubit atât de mult. De asemenea, Cassian nu ne spune nimic despre dureroasele experiențe de mai târziu, cum au fost suferințele și exilul mentorului său, Ioan Gură de Aur și moartea bunului său prieten, Gherman.

Credem că Ioan Cassian și Gherman au părăsit Egiptul înaintea venirii lui Teofil în deșert pentru a-i pedepsi pe origeniști și înaintea celorlalți călugări exilați, cum au fost „*Frații Lungi*”. Știm că Ioan Cassian și Gherman s-au îndreptat spre Constantinopol, unde păstora Sfântul Ioan Gură de Aur, care i-a primit cu prietenie și dragoste, așa cum i-a primit apoi pe „*Frații Lungi*” și pe alți călugări refugiați din Egipt¹⁹.

La Constantinopol, ei s-au bucurat de ospitalitatea și patronajul Sfântului Ioan, până la destituirea și exilarea acestuia, în 403-404. Cei doi prieteni trebuie să fi sosit la Constantinopol la scurtă vreme după izbucnirea tulburărilor din Egipt.

Aici, prin supunere, smerenie, râvnă și muncă neîncetată, Cassian a atras atenția marelui patriarh, care l-a inclus pe el și pe Gherman în cercul de colaboratori apropiați. Impresia făcută asupra lor de marele ierarh a fost unică; geniul oratoric și sfințenia vieții patriarhului, au marcat profund conștiințele și sufletele celor doi tineri, care s-au învrednicit de marea cinste de a fi introduși în rândul clerului chiar de către Ioan. Astfel, Cassian a fost hirotonit diacon – după cum mărturisește Ghenadie de Marsilia²⁰, iar Gherman, preot.

Unii cercetători sunt de părere că numele de Ioan I „Cassian” și l-ar fi luat ca un omagiu de cinstire adus marelui patriarh și orator al creștinătății care a fost Sfântul Ioan Gură de Aur.

Cassian are cuvinte de admirație pentru Marele Păstor și pentru poporul credincios din Constantinopol: „*Am fost primit în slujirea sfântă și oferit lui Dumnezeu de către episcopul Ioan de prea fericită amintire; deși sunt absent de acolo cu trupul, sunt totuși prezent cu sufletul și cu toate că nu sunt în mijlocul lui, măcar cu gândul mă simt unit cu acele mulțumiri foarte venerabile și foarte dragi mie... De aceea vă rog și vă conjur pe voi toți care vă găsiți între zidurile orașului Constantinopol, concețâteni ai mei! Prin dragostea de patrie și frați prin unitatea de credință... Eu sunt ucenicul și opera lui Ioan*”²¹.

Precizăm faptul că, dacă Ioan Gură de Aur l-a hirotonit diacon pe Cassian, a făcut-o pe baza meritelor reale ale acestuia, întrucât știm cât de sever era marele patriarh în problema hirotonirii și comportamentului clerului. După hirotonie, a funcționat ca diacon al Patriarhiei, lucrând în mijlocul poporului capitalei imperiale și îndeplinind totodată și funcția specială de administrator al averii Marii Biserici²².

¹⁸ În ciuda studiilor și analizelor care s-au făcut asupra acestei probleme, totuși mai rămân multe întrebări care așteaptă un răspuns. Vezi: D. J. Chitty, *The Desert a City...*, 1966 p. 57-61; Elizabeth A. Clark, *The Origenist Controversy. The Cultural Construction of an Early Christian Debate*, Princeton, Princeton University Press, 1992, p. 42-84 și p. 105-121; Jon F. Dechow, „Dogma and Mysicism in Early Christianity Epiphanius of Cyprus and the Legacy of Origen”, în col. *North American Patristic Society Patristic Monograph Series*, t. 13, Macon, Ga.: Mercer University Press, 1988; Adalbert de Vogüé, *Histoire littéraire du mouvement monastique dans L'Antiquité. Patrimoine christianisme*, Paris, 1991, t. 3, p. 80-90.

¹⁹ Pentru detalii vezi prezentarea lui J.N.D. Kelly, *Golden Mouth: The Story of John Chrysostom – Ascetic, Preacher, Bishop*, London, 1995, p. 191-202.

²⁰ „*Cassianus Constantinopoli a Johanne Magno episcopo diaconus ordinatus*” (*De Scriptoribus Ecclesiastici Liber*, cap. 61, în *PL*, t. 58, col. 1094-1095A).

²¹ „*Cuius discipuli atque institutio sumus*” (*De Incarnatione Domini contra Nestorium*, VII, 31, ed. M. Petschehenig, *Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum (CSEL)*, t. XVII, Wien, 1888, p. 390; *PSB*, nr. 57, p. 881-882).

²² Jean Coman, „*Les “Scythes” Jean Cassien et Denys le Petit*”, în *Kleronomia* 7 (1975), p. 30-31. Vezi și versiunea românească a acestui studiu, în *Studii Teologice*, an. XXIV (1975), nr. 3-4, p. 193 ș.u.

Dacă Ioan Cassian a rămas lângă Sfântul Ioan Gură de Aur până la al doilea exil al acestuia, adică până în 404, el a asistat desigur la drama marelui patriarh, și a participat la ea din toată ființa sa, cu poporul creștin al Constantinopolului, însușindu-și durerea și întristarea acestui popor²³.

Palladius ne dă un amănunt deosebit de interesant legat de perioada petrecerii la Constantinopol a lui Cassian și Gherman. El precizează că din delegația Bisericii de Constantinopol care a participat la sinodul de la Stejar din 403, a făcut parte și Gherman.²⁴ Pitem vedea aici încă o dovadă a prestigiului și considerației deosebite pe care cei doi și-au dobândit-o în timpul șederii în capitala imperiului.

În afară de succinta referire din *Despre Întruparea Domnului contra lui Nestorie* VI, 31, la care ne-am referit, Cassian nu ne mai spune absolut nimic despre timpul pe care l-a petrecut la Constantinopol. Doar într-un loc mai face o aluzie discretă, admitând cu tristețe că „nu a putut să scape de mâinile episcopului”²⁵, fără a face precizarea că mâinile episcopului care l-au hirotonit au fost ale Sfântului Ioan Gură de Aur, iar locul, Constantinopolul.

3) Călătoria și misiunea de mediere la Roma

Drama cu conotații politice și teologice care a fost generată de conflictul dintre Sfântul Ioan Gură de Aur și Teofil al Alexandriei-acesta din urmă bucurându-se de sprijinul Curții imperiale-i-a afectat inevitabil și pe Cassian și Gherman, care erau membrii ai clerului patriarhiei și indiscutabil, sprijinitori ai patriarhului (Cassian ca diacon, iar Gherman ca preot).

Nu știm funcțiile pe care le-au deținut înainte de izbucnirea crizei, însă două documente existente ne relatează activitatea depusă de ei în numele lui Ioan și pentru sprijinirea acestuia. Este vorba de lucrarea lui Palladius intitulată *Dialog istoric despre viața Sfântului Ioan Gură de Aur* și o scrisoare a papei Inocențiu I. Ambele documente menționează atât pe Cassian cât și pe Gherman. Aceste referiri istorice făcute de Palladius despre Cassian – scrise cu 20 de ani înainte ca Ioan Cassian să-și aștearnă în scris opera –, îl plasează pe el și pe prietenul său în mijlocul evenimentelor bisericești din acea epocă. Gherman, mai în vârstă decât Cassian, fiind și preot, ocupă un loc mai proeminent în cadrul acestor relatări decât Cassian.

Mărturia lui Palladius este cea mai valoroasă. El îi include pe „preotul Gherman” în grupul de fideli din cadrul delegației, care a adus răspunsul lui Ioan Gură de Aur la Sinodul de la Stejar din 403, prezidat de Teofil al Alexandriei²⁶.

Tot de la Palladius aflăm că Ioan Cassian și Gherman au fost membrii delegației care, au călătorit de la Constantinopol la Roma, după ce Ioan Gură de Aur a fost condamnat și exilat pentru a doua oară, în 404: „au fost doi bărbați pioși, preotul Gherman și diaconul Cassian care au adus o scrisoare din partea întregului cler a lui Ioan, în care ei scriau despre violența și tirania la care a fost supusă biserica lor”²⁷.

Cassian ducea în inimă cu sine la Roma și două chipuri luminoase: alături de acela strălucitor, al marelui patriarh constantinopolitan, el însuși admirator al lui Origen, și pe cel al magistrului său filosof, Evagrie, a cărui operă o va difuza în Apus, actualizându-l după nevoile de acolo și introducându-l astfel în cugetarea teologică apuseană²⁸.

Sosirea lor la Roma a avut loc în toamna anului 404²⁹. Ceea ce a fost determinant în includerea celor doi în delegația trimisă la Roma pentru acest important și sensibil apel către papă era, fără îndoială, faptul că știau și vorbeau foarte bine latina (pe care o știau de acasă, din Scythia Minor), la fel cum, mai târziu,

²³ „...et hinc est quod condolens ei atque conpatiens in vocem nunc quasi communis tristitiae ac doloris erupi” (*De Incarnatione Domini...*, VII, 31, 2, ed. cit., p. 389; PSB, nr. 57, p. 831).

²⁴ Delegația a fost formată din trei episcopi și doi preoți: “*Demetrium* episcopum Pisimuntis, *Eulysium* episcopum Arameae, *Luppicianum* Appiariae: presbyteros autem *Germanum* et *Severum*” (cf. Palladius, *Dialogus historicus de vita et conversatione beati Joannis Chrysostami, episcopi Constantinopolis*, cap. II și VIII, în PG, t. 47, col. 9 și col. 28).

²⁵ *Institutions* XI, 18, ed. J.C. Guy, SC, nr. 109, p. 444-445: “*nec* episcopi evadere manus potui”; PSB, nr. 57, p. 246.

²⁶ „Acest document, considera unul dintre cercetători, e o dovadă clară că Gherman a existat cu adevărat și nu a fost doar un personaj inventat de Cassian pentru a-și scrie *Convorbirile*” (cf. Columba Stewart, *Cassian the Monk*, p. 150, n. 107).

²⁷ *Dialogus historicus de vita...*, cap. II, PG, t. 47, col. 13-14.

²⁸ Vezi: J.C. Guy, *Jean Cassian. Vie et doctrine spirituelle...*, p. 24-26 și O. Chadwick, *John Cassian...*, p. 27-30.

²⁹ Vezi această cronologie la Anne Marie Malingrey et Philippe Leclercq, *Palladius: Dialogue sur la vie de Jean Chrysostome*, în SC, nr. 342, Paris, 1988, p. 38.

faptul că, Cassian cunoștea greaca la fel de bine ca latina, îl va impune să fie un critic îndreptățit al lui Nestorie.

Cei doi călugări au adus cu ei și un inventar al tezaurului și bunurilor patriarhiei, care a fost depozitat de clerul constantinopolitan și autoritățile civile. Actul depozitului însuși și predarea inventarului papei Inocențiu s-au făcut cu scopul de a-l apăra pe patriarh de acuzele de utilizare a unor sume de bani în scopuri personale, acuze formulate de dușmanii săi³⁰. S-a presupus că Ioan Cassian și Gherman au fost responsabili și au avut în grijă tezaurul catedralei din Constantinopol³¹, deși textul lui Palladius nu specifică aceasta³².

Răspunsul pe care papa Inocențiu îl dă lui Ioan Gură de Aur, confirmă scrisoarea trimisă din Constantinopol „*prin preotul Gherman și diaconul Cassian*”³³. Această scrisoare de răspuns a fost trimisă către sfârșitul anului 405 sau începutul anului 406, prin intermediul unei delegații care aducea scrisorile papei Inocențiu către Sfântul Ioan Gură de Aur și ale împăratului Honorius către omologul său din Răsărit, Arcadiu. Este posibil – conform opiniei unor cercetători³⁴ –, ca Ioan Cassian și Gherman să fi însoțit delegația romană care a venit la Constantinopol, unde au rămas doar o scurtă perioadă de timp! Însă descrierea pe care Palladius o face acestei misiuni diplomatice nu-l pomenește nici pe Cassian, nici pe Gherman³⁵.

De asemenea, s-a mai sugerat de către cercetători că, de la Constantinopol, Cassian s-a dus în Betleem. Singurul argument în sprijinul acestei opinii îl oferă Palladius, care notează că preoții care au făcut parte din delegație au fost expediați în Arabia și Palestina³⁶. Cu siguranță, precizează Marrou, Cassian a fost între aceștia și instinctul său comunitar l-a condus înapoi la mănăstirea sa din Betleem³⁷. Știm că Ioan, patriarhul Ierusalimului, a fost un susținător al Sfântului Ioan Gură de Aur și favorabil călugărilor origeniști. S-ar fi putut de asemenea ca Ioan Cassian și Gherman să fi rămas pur și simplu la Roma și, acolo, Cassian să fi fost hirotonit întru preot³⁸.

Pe parcursul celor mai bine de 12 ani petrecuți la Roma, a fost remarcat atât de papa Inocențiu I, cât și de viitorul papă Leon cel Mare, cu acesta din urmă legând o strânsă prietenie. Despre Leon va scrie cu multă căldură în prefața lucrării *Despre Întruparea Domnului, contra lui Nestorie*, iar la rugămintea acestuia va scrie acest ultim tratat teologic³⁹.

³⁰ *Dialogus historicus de vita...*, cap. III, PG, t 47, col. 14.

³¹ Louis-Sebastian le Nain de Tillemont, *Mémoires pour servir à l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles*, t. 14, p. 173; Edgar C.S. Gibson, „Prolegomena. The Works of John Cassian”, în *Select Library of Nicene and Post-Nicene Fathers*, t. 11, Mich: Eerdmans, 1982, p. 188; O. Chadwick, *John Cassian...*, p. 31-32; J. N. D. Kelly, *Golden Mouth...*, p. 252.

³² Vezi: M. Cappuyns, *Cassien (Jean)*, artic. în *Dictionnaire d'Histoire et de Géographie Ecclésiastiques*, t. XI, Paris, 1946, col. 1325-1326 și Anne Marie Malingrey et Philippe Leclercq, „Palladius: Dialogue sur la vie de Jean Chrysostome”, în *SC*, nr. 341, 77, Paris, 1988, p. 5.

³³ “Ex litteris charitatis vestrae, quos per Germanum presbyterum et Cassianum diaconum misistis...” (*Epistola VII*, în *PL*, t. 20, col. 501B).

³⁴ Cf. Ph. Rousseau, *Ascetics, Authority, and the Church in the Age of Jerome and Cassian*, Oxford Historical Monographs, Oxford University Press, Oxford, 1978, p. 173; H. I. Marrou, „Jean Cassien à Marseille”, în vol. *Patristique et Humanisme, Mélangés par H.I. Marrou*, col. “Patristica Sorbonensia”, t. 9; Paris, 1976, p. 365; Élie Griffe, „Cassien a-t-il été prêtre d'Antioch?” în *Bulletin de littérature ecclésiastique*, t. 55, (1954), p. 241.

³⁵ *Dialogus historicus de vita...*, cap. IV, col. 15-18. Marrou este de părere că Gherman și Cassian, în calitate de trimiși ai lui Ioan Gură de Aur către papa Inocențiu, trebuie să fi fost și curierii care au dus la Constantinopol răspunsul papei (*Jean Cassien à Marseille...*, p. 365).

³⁶ *Dialogus historicus de vita...*, cap. XX, col. 71.

³⁷ *Jean Cassien à Marseille...*, p. 365. Ph. Rousseau crede că lucrul acesta este puțin probabil, fundamentându-și opinia pe critica pe care Cassian o face comunității monastice din Betleem, în *Convorbirea a XVII-a (Ascetics, Authority, and the Church...*, p. 173).

³⁸ Ideea că Ioan Cassian a fost hirotonit preot mai degrabă la Roma decât la Marsilia are mulți susținători (vezi: M. Cappuyns, *Cassien...*, col. 1326. O. Chadwick, *John Cassian...*, p. 32; G. Jenal, *Italia ascetica atque monastica: Das Asketen – un Mönchtum in Italien von den Anfängen bis zur Zeit der Langobarden* (ca. 150/250-604). *Monographien zur Geschichte des Mittelalters*, 39, Stuttgart, 1995, pol. I, p. 74; K. S. Frank, „John Cassian on John Cassian”, în *Studia Patristica* 30, Peters, Leuven, 1996, p. 419-420).

³⁹ Vezi: K. S. Frank, *op.cit.*, p. 419-420.

Însă două scrisori, pe care papa Inocențiu I le-a adresat patriarhului Alexandru al Antiohiei (413-421), sugerează o altă variantă în legătură cu „*odiseea*” lui Cassian. Aceste scrisori menționează un preot cu numele „*Cassianus*”⁴⁰.

Patriarhul Alexandru a încercat să aplaneze schisma care a rezultat din condamnarea și exilarea Sfântului Ioan Gură de Aur. Alexandru a reușit să repună numele Sfântului Ioan Gură de Aur în dipticele patriarhiei Antiohiei și apoi a căutat să împace clerul care aparținea diferitelor partide⁴¹. Preotul „*Cassianus*” menționat de cele două epistole era consultantul sau consilierul papei în aceste probleme, care se petreceau la distanță mare de Roma.

Elie Griffé a reluat și a revizuit afirmația lui Tillemont⁴² făcută cu aproape trei sute de ani în urmă – și secondat de Pierre Constant⁴³ – consideră că acel „*Cassianus*” menționat în cele două epistole papale ar putea fi Sfântul Ioan Cassian. El argumentează această ipoteză afirmând că, după alegerea lui Alexandru în scaunul antiohian în 413, alegere care a avut ca efect schimbarea „*climatului*” și a atitudinii față de susținătorii Sfântului Ioan Gură de Aur, Cassian s-a îndreptat spre Antiohia și a fost hirotonit acolo preot⁴⁴. Ipoteza aceasta, chiar dacă ar fi luată în considerare, nu poate să explice ce anume a făcut Cassian în perioada cuprinsă între anii 405 și 416. Apoi, ca fervent apărător al Sfântului Ioan Gură de Aur, Cassian ar fi găsit cu greu Antiohia ca un loc favorabil înainte de alegerea ca episcop a lui Alexandru. „*Scrisorile papei Inocențiu*, remarca Columba Stewart, *singura probă pentru această teorie se pretează la această singură interpretare: „Cassianus” menționat în ele pare a fi un preot care l-a sfătuit pe papă în probleme legate de schisma antiohiană, dar nimic concludent nu-l identifica a fi preot al Antiohiei, sau în Antiohia. La fel încercarea de a-l identifica cu Ioan Cassian este dubioasă*”⁴⁵.

Citatul din *Despre Întroparea Domnului, contra lui Nestorie* în care Cassian laudă Biserica Antiohiei, pe care unul dintre cercetători îl interpretează ca o confirmare că Ioan Cassian a făcut parte din clerul acestei biserici⁴⁶, este mult mai probabil „*un șiretic*” retoric folosit împotriva lui Nestorie⁴⁷. Dintre toate relatările care există referitor la această perioadă, atât legată de Cassian, cât și de Gherman, cele mai sigure sunt *Epistola a VII-a* a papei Inocențiu I și *Dialogul despre viața Sfântului Ioan Gură de Aur*, a lui Palladius.

Între multele aspecte nesigure în legătură cu activitatea desfășurată de Cassian între anii 404 și 415, precum și unde a călătorit pe parcursul acestei perioade, includem și pe cel privind soarta lui Gherman. După anul 405, nu mai aflăm și nu mai știm nimic despre prietenul lui Cassian, care probabil a murit pe parcursul acelor ani, înainte de venirea lui Cassian în Galia⁴⁸. *Convorbirile duhovnicești*, în cadrul cărora Gherman joacă un rol proeminent, constituie omagiul pe care Cassian l-a adus mai vârstnicului său

⁴⁰ *Epistola XIX*, în *PL*, t. 20, col. 541A și *Epistola XX*, col. 543A.

⁴¹ *Ibidem*, col. 540-543.

⁴² Louis-Sébastien le Nain de Tillemont, *Mémoires pour servir a l'histoire ecclésiastique des six premiers siècles...*, t. XIV, p. 174.

⁴³ Vezi comentariul lui Pierre Constant la *Epistola XIX*, în *S. Inocentii Papae Epistolae et decreta*, în *PL*, col. 541C și M. Cappuyns, *Cassien...*, col. 1326.

⁴⁴ *Cassien a-t-il été prêtre d'Antioch...*, p. 240-244; Idem, *La Gaule Chrétienne à l'époque romaine*, t. 3, Paris, 1966, p. 342. E. Schwartz susține că scrisorile lui Inocențiu se referă la „Cassianus”, dar acesta nu este Ioan Cassian, ci un preot din Antiohia trimis la Roma („Cassian und Nestorius”, în *Konzilstudien. 1. Cassian und Nestorius*, Strasburg, 1914, p. 2, n. 1).

⁴⁵ *Cassian the Monk...*, p. 15. La fel, M. Cappuyns acceptă ca plauzibil un astfel de rol jucat de Cassian la Roma, deși nu poate fi preluat, dar nu acceptă argumentul după care Cassian a fost în Antiohia (*Cassien...*, col. 1326). În schimb, Frank este sceptic în ce privește întregul scenariu (*John Cassian on John Cassian...*, p. 420-421). Dar în ce-l privește pe H.I. Marrou, acesta respinge întreaga ipoteză, însă de pe alte considerente (*Jean Cassien à Marseille...*, p. 366-367).

⁴⁶ *De Incarnatione Domini...*, cap. VI, 5-6, ed. cit., p. 329-331; *PSB*, nr. 57, p. 837-839, Cf. Ph. Rousseau, *Ascetics, Authority and the Church...*, p. 174-175.

⁴⁷ Acest pasaj îl acuză pe Nestorie că a trădat Biserica din Antiohia care i-a produs pe amândoi: atât pe Nestorie, cât și pe Sfântul Ioan Gură de Aur. O teorie mai puțin complicată susține că Ioan Cassian, după misiunea la Roma, s-a întors la Constantinopol, de unde a revenit la Roma pentru o ședere mai îndelungată, cuprinsă între 405-415. Motivul principal în susținerea acestei ipoteze îl constituie prietenia apropiată dintre Cassian și Leon (cf. Louis Bouyer, *The Spirituality of the New Testament and the Fathers*, vol. I, London, 1963, p. 501).

⁴⁸ De două ori Cassian se referă la Gherman numindu-l „sfânt – sanctus”, probabil aluzie la moartea sa, deși nicăieri nu menționează cu exactitate când s-a întâmplat (*Conférence I*, 1, ed. E. Pichery, *SC*, nr. 42, p. 78-79; *PSB*, nr. 57, p. 307-308; *Conférence XVII*, 3, ed. E. Pichery, *SC*, nr. 54., p. 251-252; *PSB*, nr. 57, p. 593-594).

prieten și confrate în monahism. Însă, despre supărarea, personală și omenească totodată, a pierderii prietenului său, Cassian nu ne spune nimic⁴⁹.

4. Cassian la Marsilia. Sudul Galiei-punctul terminus al „Odiseei” Sf. Ioan Cassian

Cândva, între anii 415 și 419, Cassian a venit în regiunea Provence din sudul Galiei, stabilindu-se la Marsilia. Data comun acceptată de specialiști este anul 415⁵⁰. Pe parcursul celor 15 ani, între părăsirea Egiptului împreună cu Gherman și stabilirea în Galia, Cassian și-a câștigat faima și credibilitatea bisericească care i-a permis să întreprindă marea sa operă. Scrierile sale de factură monahală-duhovnicească nu au fost doar niște „*documente de uz intern*”, destinate numai mănăstirilor sale din Marsilia, ci el a dedicat *Așezămintele* și *Conferințele* sau *Convorbirile* unei largi rețele de episcopi și călugări.

Legăturile sale cu marile personalități ale vremii – pe cât de impresionante pe atât de ușor încheiate –, au făcut ca el să sosească în Galia nu ca un „*ilustru anonim*”, ci ca cineva cu o autoritate deja recunoscută în problemele bisericești și în cele legate de viața monahală. Faptul acesta se explică mai ales prin asocierea sa cu marele erou și sfânt al Bisericii creștine de la sfârșitul secolului IV și începutul secolului V, patriarhul Constantinopolului, Ioan Gură de Aur.

În Galia, Cassian și-a îndeplinit prima sa vocație, și anume aceea de a promova și a dezvolta viața monahală, prin înființarea de noi mănăstiri. Dar simultan și-a descoperit și cea de a doua vocație, și anume aceea de creator de teologie duhovnicească, prin compunerea și elaborarea operei sale literare, a cărei valoare l-a inclus definitiv în rândul marilor personalități monahale și teologice din secolele IV-V și pentru care astăzi este amintit cu multă venerație.

Este foarte dificil-dacă nu chiar imposibil- de a stabili motivele reale care l-au determinat pe Cassian să ia hotărârea de a veni în sudul Galiei, la Marsilia. Acest oraș-port a fost fondat ca oraș grecesc în secolul al VII-lea î.d.Hr., fiind un oraș principal al provinciei romane *Gallia Narbonensis*⁵¹, important centru comercial și punct de atracție pentru călătorii părților răsăritene ale Mediteranei. Era situat într-o regiune care a rămas comparativ stabilă, în timp ce orânduirea socială a întinse regiuni din Europa centrală, estică, nordică și apuseană a fost bulversată și remodelată de triburile migratoare germanice⁵².

Dacă Ioan Casian a rămas într-adevăr la Roma după încheierea misiunii sale în sprijinul Sfântului Ioan Gură de Aur, e posibil ca el să fi părăsit, în cele din urmă, orașul, în urma jafului întreprins de Alaric în 410. De asemenea, și referirile prin care Cassian denunță pe Pelagiu indică faptul că el deja părăsise Roma când controversa pelagiană a ajuns acolo, între 417-418⁵³.

Câțiva cercetători au îmbrățișat teoria lui H.I. Marrou, după care Cassian a sosit în Galia din Palestina, călătorind cu Lazarus, episcop de Aix. Acesta a fost exilat din Galia în 412, dar i s-a permis mai apoi, în 416, să se întoarcă, și a fost primit de Proclus de Marsilia⁵⁴. Această ipoteză care cuprinde „*discutabilele dar încă atractivele păreri ale lui Marrou*”⁵⁵, desigur că implică faptul că, după încheierea misiunii sale la Roma, Cassian s-a reîntors în Palestina.

⁴⁹ Columba Stewart, *Cassian the Monk...*, p. 15-16.

⁵⁰ A se reține că Léon Cristiani, *Jean Cassien. Figures monastiques*, Editions de Fontanelle, Abbaye S. Wandrille, vol. I, Paris, 1946, p. 234 și Joseph Laugier, *Saint Jean Cassien et sa doctrine sur la grâce*, Lyon, 1908, p. 26, sunt de părere că Ioan Cassian a venit la Marsilia în jurul anului 410.

⁵¹ Pentru istoria timpurie a provinciei și o privire de ansamblu, vezi: Albert L.F. Rivet, *Gallia Narbonensis, with a Chapter on Alpes Maritimae*, London, 1988, p. 9-53 și Jean Guyon, Marseille, artic. în *Topografie chrétienne de cités de la Gaule des origines au milieu du VIII-e siècle*, Ed. Nancy Ganthier et Jean-Charles Picard, vol. III: *Provinces ecclésiastiques de Vienne et d'Arles. Viennois et Alpes Gaule et Paeninae*, Paris, 1986, p. 121-133.

⁵² Detalii despre Marsilia în epoca lui Cassian vezi: S.T. Loseby, „Marseille: a Late Antique Success Story?”, în *Journal of Roman Studies*, t. 82, (1992), p. 165-185.

⁵³ M. Cappuyns, *Cassien...*, col. 1326.

⁵⁴ Dovada pentru întoarcerea lui Lazarus în Galia a fost un epitaf (acum pierdut) în cripta Mănăstirii Sfântului Victor din Marsilia. Marrou l-a interpretat ca fiind al unui episcop numit Lazarus, pe care apoi l-a identificat cu Lazarus de Aix (*Jean Cassien à Marseille...*, p. 367-372; Idem, „Le fondateur de Saint Victor à Marseille: Jean Cassien”, în *Provence historique*, 16, (1966), p. 298-299; E. Griffe, *La Gaule chrétienne...*, t. 3, p. 342-343).

⁵⁵ Philip Rousseau, „Cassian: Monastery and World”, în *Certainty of Doubt. Tributes to Peter Munz*, Ed. Miles Faiburn and W.H. Oliver, Wellington: Victoria University Press, 1995, p. 74, n. 23.

Este mai sigur însă a argumenta anumite opinii utilizând mărturii chiar din operele lui Cassian. Astfel, el și-a dedicat lucrarea intitulată *Așezămintele mănăstirești* (sau *Instituțiile*) lui Castor, episcop de Apta Iulia, care a păstorit până în 419⁵⁶. *Așezămintele* au fost urmate de prima serie de *Convorbiri*, scrise la începutul sau mijlocul anului 420.

Acordându-i lui Cassian timpul necesar pentru a se adapta și a deveni cunoscut în Galia, suficient pentru ca autoritatea lui în problemele vieții monahale să fie recunoscută de Castor și de alte înalte fețe bisericesti de aici, datarea venirii lui la Marsilia în 410 este în acord cu mărturia pe care ne-o oferă opera sa.

Deci, venirea sa în Provence – regiune rămasă neocupată de vizigoți, care jefuiseră Roma (la 410), Italia, o parte din Franța și Spania, teritorii pe care le-au ținut sub ocupație din 414 până în 435 –, a fost mijlocul care i-a ușurat munca de scriitor și cea de misionar, ajutându-l să împlinească un plan măreț, într-un cadru adecvat.

Venirea sa la Marsilia nu trebuie înțeleasă ca o „*retragere*”⁵⁷, ci ca o angajare a sa cu toate forțele pentru a altoi monahismul pe care l-a văzut, învățat și trăit în vestitele centre din Răsărit (Palestina și Egipt), la condițiile și exigențele Apusului. De aceea, putem spune că pentru un om ca el, care a parcurs un itinerariu extraordinar – nu numai unul geografic, ci totodată și unul spiritual, din Scitia Minor în Palestina, apoi Egipt, Constantinopol și Roma –, Marsilia era un liman natural al „odiseei” sale.

La Marsilia, episcop al Bisericii de aici era Proclus – care a păstorit din 381 până după 418⁵⁸. Acesta era atașat mișcării ascetice din acea perioadă și a fost elogiat de Ieronim într-o scrisoare adresată călugărului Rusticus, care mai târziu, în 411-412, ajunge episcop de Narbonne⁵⁹. Dovezile epigrafice indică faptul că Rusticus a trăit într-o mănăstire în Marsilia, împreună cu Venerius, succesorul lui Proclus pe scaunul episcopal⁶⁰.

În Apus, monahismul s-a impus și a dobândit o oarecare reputație și mai ales datorită modului de viață a unor personalități ascetice ca Augustin, Martin de Tours, Paulin de Nola, Ambrosie al Milanului și Priscilian în Spania. Totuși, monahismul era încă discreditat de mulți conducători politici⁶¹.

Când Cassian a sosit în Galia, existau totuși comunități eremitice. Astfel, Martin a înființat o comunitate monahală lângă Poitiers, aproximativ în jurul anului 360 și, după ce a devenit episcop de Tours, a fondat o altă mănăstire, lângă Tour. Honoratus, care se trăgea dintr-o familie consulară din Galia, a devenit eremit (anahoret) în 410.

Frustrat în dorința lui de a face un pelerinaj în Palestina și Egipt, de moartea fratelui său Venantius, el a fost sfătuit de episcopul Leontius de Fréjus să se retragă în una din cele două insule Lérins⁶². Curând, o serie de ucenici au venit în jurul lui încercând să-I urmeze stilul de viață ascetică. Aceștia trăiau ca eremiți, deși participau împreună la săvârșirea cultului. Mulți dintre ei, mai târziu au devenit episcopi⁶³.

⁵⁶ Episcopul Castor păstorea încă în 419 și a murit înainte ca Ioan Cassian să scrie prima serie de *Convorbiri* (L. Duchesne, *Fastes épiscopaux de l'ancienne Gaule, Vol. I: Provinces du Sud-est*, Paris, 1907, p. 282; vezi și *Scrierea papei Bonifaciu I, adresată episcopilor Galiei din 419*, care-l amintește și pe Castor, în *Regesta Pontificum Romanorum*, Ed. Philippe Jaffé. *Regesta pontificum romanorum decandita ecclesia ad annum post Christum natum 1549*, Leipzig, 1885, p. 53, n. 349).

⁵⁷ Columba Stewart, *Cassian the Monk...*, p. 16; O. Chadwick, *John Cassian...*, p. 33-35.

⁵⁸ Despre episcopul Proclus vezi: H. Leclercq, „Marseille”, artic. în *Dictionnaire d'Archéologie Chrétienne et de la Liturgie*, t. X, col. 2204-2293 și Jean-Remy Palanque, „Le diocèse de Marseille”, în vol. *Histoire des diocèse de France*, Paris, 1967, p. 17-22.

⁵⁹ *Epistola CXXV*, 20, 2, în *CSEL*, t. 56, Wien, p. 141; Steven D. Driver, „The Development of Jerome's Views on the Ascetic Life”, în *Recherches de théologie ancienne et médiévale*, t. 62, (1995), p. 59-62; Columba Stewart, *Cassian the Monk...*, p. 16-17.

⁶⁰ Hartmut Atsma, „Die christlichen Inschriften Galliens als Quelle für Klösterbewohner bis zum Ende des 6. Jahrhunderts”, în *Francia*, t. 4, (1976), p. 10-17.

⁶¹ O. Chadwick, explică situația de la acea vreme: 1) nobilii care se retrăgeau din societate erau considerați dezertori sau nebuni, 2) episcopii galicani au suportat, fiecare la timpul său, atacurile călugărilor, 3) mulțimile din oraș adesea îi batjocorea și îi fluierau pe călugări (*John Cassian...*, p. 34-36).

⁶² Cele două insule se numesc: *Saint Honorat* (cea mai mică), situată lângă faimosul port Cannes și *Saint-Marguerite* (cea mai mare).

⁶³ Există o legendă, conform căreia Sfântul Patrick a fost unul din primii eremiți de la Lérins.

În majoritatea cazurilor, acești călugări apuseni erau nesiguri în ceea ce privește țelurile comunității în mijlocul căreia trăiau și nu erau bine pregătiți în metodele de desăvârșire spirituală duhovnicească. Ei auziseră de călugării din Egipt, dar acele istorii în legătură cu aceștia, erau axate doar pe fapte miraculoase și de asceză⁶⁴.

La scurtă vreme după sosirea sa la Marsilia – după cum ne informează Ghenadie de Marsilia și tradiția ulterioară –, Cassian a fondat două mănăstiri: una pentru călugări și alta pentru călugărițe⁶⁵. Prima – și, de fapt, cea mai faimoasă –, a fost construită pe niște stânci înalte deasupra portului și a fost închinată Sfântului Victor, un martir marsilian din secolul al III-lea. Cassian însuși a fost îngropat în cripta bisericii, iar mormântul său a fost venerat până a fost distrus în timpul Revoluției franceze⁶⁶. A doua mănăstire a fost de călugărițe. Cercetările întreprinse de unul dintre specialiști, care a ținut cont și de tradiția locală, a dus la identificarea acestora cu mănăstirile moderne Saint-Victor și Saint Savior⁶⁷. Nu se cunoaște modul în care Cassian a condus cele două mănăstiri, dar călugării care viețuiau aici erau vestiți pentru castitatea și viața sfântă pe care o duceau⁶⁸. Putem deduce că ei au încercat să întrupeze principiile pe care Cassian le-a înfățișat mai târziu în *Așezăminte* și în *Convorbiri*. La Marsilia, mai exista o mănăstire, înființată de episcopul Castor de Apta, și anume cea de la Ménerfes. Mai precizăm că, probabil, cea de a doua mănăstire, anume cea de călugărițe, Cassian a înființat-o pentru sora sa⁶⁹. La această mănăstire, Caesarius o va trimite pe sora sa să facă ucenicie și să se pregătească pentru a putea prelua conducerea unei noi mănăstiri, la Arles⁷⁰.

În primul rând pentru acești călugări, călugărițe și eremiți, și pentru cele două mari centre mănăstirești înființate, Cassian își va începe măreața operă de scriitor. O făcea la cerere, la solicitarea și cu aprobarea unor înalte autorități superioare bisericesti locale, care cunoșteau nevoințele sale pustnicești și activitatea sa din pustiul Egiptului.

Astfel, cunoaștem scrisoarea Episcopului Castor de Apt din 420 – localitate situată la aproximativ 50 de mile nord de Marsilia –, prin care acesta solicita sfatul și ajutorul lui Cassian pentru înființarea unei mănăstiri. Deși scrisoarea lui Castor nu s-a păstrat⁷¹, totuși, *Așezămintele*, care constituie prima parte a răspunsului lui Cassian, ne arată că acesta a solicitat:

- 1) sfat despre regulile monahale răsăritene sau egiptene;
- 2) îndrumare în ceea ce privește moralitatea interioară a vieții călugărilor.

Fără îndoială, Cassian a văzut în această solicitare un bun prilej de a promova în Galia principiile monahismului răsăritean, care a păstrat și transmis creștinismul apostolic⁷².

⁶⁴ O. Chadwick, *John Cassian...*, p. 36.

⁶⁵ *De Scriptoribus Ecclesiastici Liber*, cap. 61, în *PL*, t. 58, col. 1095; J. Guyon, *Marseille...*, p. 131-132.

⁶⁶ H. Leclercq, „Marseille”, în *Dictionnaire d'Arhologie chrétienne et de Liturgie*, t. 10, col. 2238-2243; Fernand Benoit, *L'Abbaye de Saint Victor et l'Église de la Major à la Marseille*, vol. II, Paris, 1966, p. 7-68; Idem, „Le martyrium rupestre de l'abbaye Saint-Victor”, în *Complets rendus de l'Académie des Inscriptions et Belles-Lettres*, 1966, p. 110-126. Noile săpături arheologice efectuate au dus la descoperirea unui complex cimiterial mai extins la Saint-Victor (vezi: Gabrielle Damians d'Archimbaud, „Les feuilles de Saint Victor de Marseille”, în *Complets rendus de Académie des Inscriptions et Belles Lettres*, (1971), p. 87-117; Idem, *Saint Victor de Marseille. Feuilles récents et nouvelles interprétations architecturales*, în *op.cit.*, [1974], p. 313-346). În legătură cu relicvele și cultul lui Cassian la Marsilia, vezi: Guillaume Cuper, „De Sancto Joanne Cassiano Abbate Massilia in Galia”, în *Acta Sanctorum Iulii*, t. 5, Paris, 1868, p. 458-482. Referitor la criptă, vezi: H. Leclercq, *Marseille...*, col. 2274-2276. În 977 mănăstirea a fost dată ordinului benedictin și secularizată în 1739. Mănăstirea, dimpreună cu alte clădiri anexe a fost distrusă în timpul Revoluției franceze, doar biserica supraviețuind dezastrului. Pentru istoria ulterioară a așezământului, vezi Paul Amargier, *Un Âge d'or du monachisme: Saint Victor de Marseille (990-1090)*, Marseilles, 1990; despre sarcofagul asociat cu numele lui Cassian, detalii la Geneviève Drocourt-Dubreuil, *Saint Victor de Marseille: Art funéraire et prière des monts aux temps paléochrétiens (quatrième-cinquième siècles)*, Paris, 1989, p. 59-62.

⁶⁷ Louis Félix Marie Laurin, *Notice sur l'ancienne abbaye Saint-Victor de Marseille*, ed. VII, Marseille, 1957; vezi, de asemenea, Henri-Irénée Marrou, *Le fondateur de Saint-Victor de Marseille: Jean Cassien...*, p. 297-308.

⁶⁸ Cf. Michel Olphe-Galliard, „Cassien (Jean)”, în *Dictionnaire de Spiritualité, d'ascétique et mystique*, t. II, Paris, 1953, col. 267.

⁶⁹ *Institutions* XI, 18, ed. J.-C. Guy, *SC*, nr. 109, p. 444-445; *PSB*, nr. 57, p. 246.

⁷⁰ Germain Marin, *Sancti Caesarii episcopi Arelatensis: Opera omnia*, t. 2, Maredsous: Abbaye, 1942, p. 310.

⁷¹ Există o așa numită *Epistola Castoris*, publicată de Gazeus și retipărită în *PL*, t. 49, col. 53-54, dar nimeni nu susține că scrisoarea ar fi autentică. Vezi și M. Cappuyns, *Cassien...*, col. 1328.

⁷² *Institutions* VII, 17-18, ed. J.-C. Guy, *SC*, nr. 109, p. 314-321; *PSB*, nr. 57, p. 205-207.

Așa cum pe bună dreptate a remarcat un cercetător, „planul său a fost clar, precis și îndrăzneț: să reformeze monahismul apusean, pe care el îl critică deliberat, prin aducerea lui la tradițiile epocii apostolice, prin preluarea austerității din Răsărit și adaptarea acesteia la condițiile și exigențele specifice Apusului”⁷³. El a căutat să introducă în Provence modul de viețuire cenobitic din Egipt, împletit cu cel din Palestina și Mesopotamia, și să integreze, totodată, principiile anhoetice în viața cenobitică⁷⁴.

Cu excepția fondării celor două mănăstiri și ocaziei cu care și-a compus scrierile, cunoaștem foarte puțin despre viața sa după venirea la Marsilia. Chiar și după anul 415, cariera sa din Provence este caracterizată și datată numai de producțiile sale literare, de operele pe care le-a scris și care de fapt nu ne spun nimic despre celelalte activități pe care le-a desfășurat⁷⁵. După publicarea, în 430, a tratatului *De Incarnatione Domini*, avem puține informații în legătură cu viața lui Cassian. Astfel, Ghenadie de Marsilia pare să indice faptul că Ioan Cassian n-a supraviețuit conflictului determinat de nestorianism⁷⁶. Între anii 432-433 însă, Prosper de Aquitania se adresează lui Cassian – care îi era adversar –, ca și cum acesta ar fi fost încă în viață⁷⁷. M. Cappeluyns afirmă că Ioan Cassian „trebuie să fi încetat din viață cândva între anii 433-434”⁷⁸, cei mai mulți cercetători susțin că el a trecut la cele veșnice în anul 435.

⁷³ M. Cappeluyns, *Cassien...*, col. 1327.

⁷⁴ *Conférence XVIII*, Preface, ed. E. Pichery, t. III, *SC*, nr. 64, p. 8; *PSB*, nr. 57, p. 625.

⁷⁵ Philip Rousseau, *Ascetics, Authority and the Church...*, p. 170.

⁷⁶ *De Scriptoribus Ecclesiastici Liber*, cap. 61, în *PL*, t. 58, col. 1095-1096.

⁷⁷ Prosper de Aquitania, *Contra Collatorem*, în *PL*, t. 52, col. 215-276.

⁷⁸ „Cassien doit avoir cessé de vivre en 433-434” (M. Cappeluyns, *Cassien...*, col. 1328).